

RECENZIJOS

LINGUISTICAE SCIENTIAE COLLECTANEA. *Ausgewählte Schriften von Wolfgang P. Schmid* anlässlich seines 65. Geburtstages herausgegeben von Joachim Becker, Eckhard Eggers, Jürgen Udolph und Dieter Weber. Walter de Gruyter. Berlin–New York. 1994, S. 481.

Knygą „Linguisticae scientiae collectanea“ (toliau – LSC) sudaro prof. habil. dr. Wolfgang P. Schmido rinktiniai įvairiuose leidiniuose anksčiau skelbti bendrosios kalbotyros, indoeuropeistikos, baltistikos tyrinėjimai – mažesnės apimties darbai ir straipsniai, perspausdinti šio įžymaus vokiečių mokslininko 65-ųjų gimimo metinių proga.

W. P. Schmidas gimė 1929 m. spalio mėn. 25 d. Berlyne. Jis 1955 m. baigė Tiūbingeno universiteto bendrosios ir indoeuropiečių kalbotyros specialybę; Londone tęsė indoiranėnų kalbotyros studijas. W. P. Schmidui, kaip būsimajam mokslininkui, nuo Tiūbingeno laikų turėjo didelės įtakos jo mokytojas garsusis indoeuropeistas Hansas Krahe. Nuo 1965 m. W. P. Schmidas yra Getingeno universiteto profesorius. Jis – Mainco Mokslų ir literatūros akademijos, taip pat kitų akademijų narys; 1995 m. išrinktas Lietuvos Mokslų akademijos nariu. W. P. Schmidas dalyvavo (su pranešimais) daugelyje tarptautinių kongresų bei simpoziumų, taip pat ir visuose (nuo 1970 m.) tarptautiniuose baltistų kongresuose, vykusiuose Vilniuje (Vilniaus universitete) ir Rygoje. Mūsų tarptautinis baltų kalbotyros žurnalas „Baltistica“ (Vilnius) gali didžiuotis, kad jame yra paskėlbta ir šio vokiečių indoeuropeisto bei baltisto tyrinėjimų.

W. P. Schmidas nuo 1966 m. redaguoja garsųjį kalbotyros žurnalą „Indogermanische Forschungen“, nuo 1968 m. – germanistinį leidinį „Hydronymia Germaniae“, be to, nuo

1985 m. – leidinį „Hydronymia Europaea“. Jis nuo 1967 m. kiekviename austrų kalbotyros žurnalo „Die Sprache“ tome (t. XIII ir kt.) pateikia išsamią baltų kalbotyros bibliografiją.

Leidiny LSC prasideda pratarne (p. VII–X), toliau eina pilnas (1955–1993 m.) W. P. Schmido mokslo darbų sąrašas (p. XIII–XXXVII) ir rinktinių jo darbų perspaudai (p. 3–446); gale pridėtas žodžių indeksas (p. 450–481).

Trumpai apžvelgdamas kai kuriuos leidinyje LSC skelbiamus W. P. Schmido darbus, neiškenčiu nepaminėjęs ypač vertingos jo monografijos (neįtrauktos į LSC) „Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum“ (Wiesbaden 1963, 123 p.), kuri, beje, yra recenzuota (Jono Kazlausko) ir „Baltisticoje“ (I, p. 85–88). Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų veiksmožodžio istoriją W. P. Schmidas tyrinėjo ir vėliau, žr. straipsnius LSC, p. 29–43 (apie lie. *klāusti* ir kt.), 44–61 (apie lie. *klausyti*, *taryti* ir kt.), 62–69 (apie lie. *turėti* ir kt., pr. *endyrītwēi*), 74–84 (apie lie. preterito kilmę), 85–91 (la. preterito daryba), 92–98 (dėl pr. *asmai* „esu“), 15–28 (apie s. ind. *karoti* „jis daro“ ir kt.) ir kt.

Straipsnyje „Zur Dehnstufe im Baltischen und Slavischen“ (LSC, p. 358–367) pagrįstai kritikuojama W. Winterio hipotezė apie baltų ir slavų kalbų žodžio šaknies ilgojo vokalizmo (pvz. lie. *sėti* ir kt.) kilmę. Tik viena pastabėlė: manyti, kad pr. (III) *saddinna/sedinna* „sodina“ (praes. 3 sg.) turįs iš *senovės* trumpąjį šaknies vokalizmą (LSC, p. 361), nėra būtina; šis pr. (III) žodis (forma praes. 3 sg.) yra pr. (III) **sādīna* (su trumpuoju **-ā-*), kuris veikiausiai iš *senesnio* pr. **sādīna* su nekirčiuotu **-ā-* [> pr. (III) **-ā-*, plg. PKP II 251–252] resp. su kirčiuotu **-ī-* (plg. lie. *sodīna*). Čia galima pridurti, kad lytį verb. (praes.!) balt.-sl. **sed-* „sėdi“ (t.y. dar su *trumpuoju* šaknies

vokalizmu) gana aiškiai suponuoją, visų pirma, lie. žodžiai (didžiai seni dariniai) *Sed-à* (oikonimas – iš hidronimo) ir *sed-ulà* „cornus sanguinea“, apie visa tai plačiau žr. mano straipsnį „*Sedōs* vardo kilmė“ (Žemaičių praeitis, t. IV. Vilnius 1996).

Straipsnyje „Jesus ich leid“ (LSC, p. 287–290) įdomiai nagrinėjamas neseniai rastas vadinamasis Bazelio prūsų tekstelis (= BPT), kurio rekonstrukcija ne vienur yra problemiška (apie tai ir aš esu rašęs – „Baltistica“ XI 125–131). Manau, kad BPT parašymo *labonache* skaitymas **labon-asse* ar **labo(n)na *se* (LSC, p. 288) yra labai rizikingas: pr. rašto paminkluose raidė *c* (resp. *ch*) n i e k u r nėra vietoj raidės *s* (resp. *ss*). Spėjimas (LSC, p. 287), kad BPT žodis *thewelyse* esąs diminutyvas ne „dėdė“ (plg. *thewis* „dėdė“ E), o „tėvas“ (plg. *to-wis* „tėvas“ E), nėra patikimas.

W. P. Schmidas, savo mokytojo H. Krahės paskatintas, daug nuveikė istorinės indoeuropiečių hidronimijos tyrinėjimuose. Čia bene svarbiausias jo darbas yra „Alteuropäisch und Indogermanisch“ (LSC, p. 118–133), kuriame, remiantis hidroniminiais ir kitais lingvistiniais duomenimis, gražiai parodoma, kaip indoeuropietiška senoji Europos hidronimija (*alteuropäische Hydronymie*) resp. jos daryba suponuoją visų indoeuropiečių kalbų (net ir už Europos esančių) istorinę bendrystę. Darbe „Indogermanische Modelle und osteuropäische Frühgeschichte“ (LSC, p. 226–247) indoeuropiečių kalbų bendrystės centras jų modelio atžvilgiu patikimai lokalizuojamas baltų kalbų areale. Žr. dar „Baltische Gewässernamen und das vorgeschichtliche Europa“ (LSC, p. 175–192) „Die alteuropäische Hydronymie“ (LSC, p. 270–281), „Das sprachgeschichtliche Problem Europa“ (LSC, p. 303–315), „Alteuropa und das Germanische“ (LSC, p. 334–355) ir kt.

Straipsnyje „Baltoslawische Spracheinheit“ (LSC, p. 211–215) pateikiami argumentai prieš vadinamąją baltų-slavų kalbų bendrystės (*Spracheinheit*) hipotezę; tačiau tie argumentai, tiksliau sakant, senovinių baltoslaviskųjų dialektų divergencijos (bei konvergencijos) klausimai yra labai problemiški, ir jų sprendimui trūksta išsamesnių bei didesnių istorinės baltoslavistikos (ypač baltistikos!) studijų.

Wolfgangui P. Schmidui pagerbti jo darbų rinkinys „Linguisticae scientiae collectanea“ yra tikrai vertingas, jis gražiai atspindi šio įžymaus vokiečių mokslininko tyrinėjimų kryptis. Norėčiau baltistų nuoširdžiam bičiuliui ir mielam mano kolegai Wolfgangui P. Schmidui palinkėti tolimesnės sėkmės tyrinėjant baltistikos bei indoeuropeistikos problemas.

Vytautas Mažiulis

Pietro U. Dini, L'inno di S. Ambrogio di Martynas Mažvydas, Studio filologico-linguistico del testo antico lituano (1549) e delle sue fonti latine e polacche, Roma: La Fenice Edizioni, 1994, 110 p.

Senosios lietuvių kalbos šaltiniai dar palyginti mažai tyrinėti. Kadangi tai daugiausia religinio pobūdžio knygos, jų skelbimas ir tyrimas okupuotoje Lietuvoje buvo komunistų visokeriopai varžomas. Labai trūksta kritinių, tekstologiškai parengtų XVI–XVII a. raštų leidimų, o tai trukdo lietuvių istorinės kalbotyros pažangai. Tad didelio dėmesio verta neseniai Italijoje pasirodžiusi talentingo baltisto Pietro U. Dini studija apie 1549 m. išleistą antrąją lietuvišką knygą – Martyno Mažvydo „Giesmė šv. Ambraziejaus“.

Pietro Umberto Dini Lietuvos visuomenei jau gerokai žinomas daugeliu reikšmingų darbų. Baltų kalbomis jis susidomėjo studijuodamas slavistiką Pisos universitete ir diplominiam darbui pasirinko kaip tik kalbamosios Mažvydo giesmės kalbą. Išsirūpinęs stažuotę Vilniaus universitete, čia gerai išmoko lietuvių kalbą. Vėliau (1986–1987 m.) stažavosi Krokuvos universitete, išstudijavo čia atrasto H. J. Lysijaus „Mažojo Katekizmo“ rankraštį (iki tol beveik nežinomą kalbininkams), kruopščiai parengė jo tekstologinį leidimą, dėl leidybos sunkumų labai vėlai pasirodžiusį Lietuvoje¹. Grįžęs į Ita-

¹ Heinrich Johann L y s i u s , Mažasis katekizmas. Pagal Berlyno rankraštį parengė Pietro U. D i n i , Mokslo ir enciklopedijų leidykla, Vilnius, 1993, 282 p. Apie šį tekstą ir jo kalbą jis yra paskelbęs dar straipsnius: Dėl Lizijaus „Mažojo Katekizmo berlyniškojo rankraščio. – Baltistica, 25(2), 1989, 175–178; Slavizmai Lizijaus ir Engelio katekizmuose: gretinamoji analizė. – Lietuvių kalbotyros klausimai, 30, 1993, 33–36; Pisownia i accentuacja w litewskim Katechizmie Lysiusa z 1719